

Дослідження за актуальними проблемами інженерно-технічного забезпечення АПК

УДК 631.5(07):001.4

Кіщук С. (Львівська філія УкрНДІПВТ ім. Л. Погорілого), **Громитко В.** (Південно-Українська філія УкрНДІПВТ ім. Л. Погорілого), **Яворів В.** (Кам'янець-Подільський аграрний університет)

Розвиток органічного землеробства в Україні та у світі

У статті наведено результати статистичних досліджень вирощування органічних продуктів харчування та розглянуто проблеми розвитку органічного землеробства.

Ключові слова: органічне землеробство, продукти харчування, органіка, вирощування.

Суть проблеми. Україна, за оцінками багатьох вітчизняних і зарубіжних експертів, має великий потенціал для розвитку виробництва сертифікованої органічної сільськогосподарської продукції та органічних продуктів харчування. Проте, розвиток цього сектору економіки залишається на початковій стадії та носить однобічний, викривлений характер, хоча й спостерігаються певні позитивні зрушення порівняно з попередніми роками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Україна, маючи значний потенціал для виробництва органічної сільськогосподарської продукції, її експор-

ту, споживання на внутрішньому ринку, досягла певних результатів у розвитку власного органічного виробництва. Так, площа сертифікованих сільськогосподарських угідь в Україні, задіяних під вирощування різноманітної органічної продукції, становить більше чверті мільйона гектарів, а наша держава займає почесне двадцять перше місце у світі серед країн-лідерів органічного руху. Частка сертифікованих органічних площ в загальному обсязі сільськогосподарських угідь в Україні становить майже 0,7%. При цьому Україна посідає перше місце в східноєвропейському регіоні за обсягом сертифікованої площі органічної

ріллі, спеціалізуючись переважно на виробництві зернових, зернобобових та олійних культур.

Окрім того, в нашій державі сертифіковано 200 тис. га площ, що перебувають під дикорослими рослинами.

В останні три роки спостерігається тенденція до наповнення внутрішнього ринку вітчизняною органічною продукцією за рахунок налагодження власної переробки органічної сировини. Зокрема, це крупи, соки, сиропи, повидло, сухофрукти, мед, м'ясні та молочні вироби.

На світовому ринку органічну продукцію поділяють на чотири типи [1, с. 71] (табл. 1) в залежності від того, як була вирощена продукція: вона може належати до стовідсотково органічної, органічної, зробленої із органічних інгредієнтів, або до органічної менш ніж на 70%. Сьогодні виникають запитання: наскільки вітчизняна продукція може відповідати вимогам міжнародних стандартів, які особливості вітчизняного сільськогосподарського землеробства впливають на подальший розвиток органічного землеробства і яких заходів для цього повинні вжити виробники та держава.

Мета дослідження – визначити перспективи розвитку органічного землеробства та виробництва органічної продукції в Україні та у світі.

Виклад основного матеріалу. Усвідомлення світовою спільнотою зростаючої екологічної загрози, що виникла внаслідок інтенсивного ведення землеробства, стимулювало розроблення альтернативних моделей господарювання, які краще відповідали б життєвим інтересам суспільства. Саме такою моделлю стало органічне землеробство, яке останнім часом забезпечує зростаючий світовий ринок сертифікованими, здоровими, безпечними продуктами харчування. Під терміном "органічне землеробство" більшість людей розуміє сільськогосподарську практику без використання синтетичних пестицидів і добрив. Однак, це скоріше характерна ознака, а не визначення такої системи ведення сільськогосподарського землеробства.

За визначенням Міжнародної федерації сільськогосподарського органічного руху (International Federation of Organic Agriculture Movements – IFOAM), "органічне сільське господарство – це сільськогосподарська система, що сприяє збереженню навколишнього середовища, соціально та економічно підтримує виробництво здорових продуктів харчування, волокна, деревини тощо. Органічне сільське господарство уникає використання хімічно синтезованих добрив, пестицидів, ветеринарних препаратів, натомість активно використовує натуральні природні препарати, домагаючись збільшення природної родючості ґрунтів, стійкості рослин і тварин до захворювань". Узагальнюючи всі наведені визначення, можна стверджувати, що органічне виробництво – це метод, який виключає використання хімічно синтезованих добрив та засобів захисту рослин і тварин, вживання генетично модифікованих організмів тощо. При цьому всі стадії вирощування, транспортування, переробки передбачають максимальний захист довкілля, охорону здоров'я робітників та підлягають обов'язковій інспекції та сертифікації. Ринок органічних продуктів, не дивлячись на будь-які національні кордони, продовжує залишатись одним із найпривабливіших ринків харчової промисловості, що розвивається сьогодні і має стійку тенденцію до зростання в майбутньому. Прихильність та посилена увага споживачів до органічної продукції, особливо останнім часом, викликана багатьма фактами появи на ринку неякісних, фальсифікованих продуктів харчування, численними випадками отруєнь та збільшенням пропозиції продукції з вмістом генетично модифікованих організмів. Саме тому і в Україні значними темпами починає збільшуватися попит на органічні продукти харчування.

Ситуація на світових ринках продовольства свідчить про зростаючу зацікавленість споживачів в здоровому та повноцінному харчуванні разом з безпосереднім внеском в збереження природного довкілля. В багатьох країнах світу, передусім в США та ЄС, вже діють важливі ринки органічної сільськогосподарської продукції та харчових продуктів, а також створена й успішно функціонує відповідна інфраструктура їх сертифікації, маркетингу і реалізації.

Мотивація споживачів органічної продукції поєднує такі вимоги та сподівання: здорове та екологічно безпечне харчування; вищі смакові якості збереження природного середовища в процесі виробництва; не містить в собі генетично модифікованих організмів; зв'язок з виробником – місцевий чи регіональний або навіть прямий; висока якість продуктів та їх свіжість.

Така мотивація зумовлює готовність частини споживачів платити додаткову плату (10-50% від звичайної ціни) за органічні продукти харчування, попит на які в світі швидко зростає. Світовий ринок органічної продукції в 2007 році вже перевищив 40 млрд доларів США. Основними ринками збуту є ринок США – понад 20 млрд та Європи – близько 15 млрд доларів США, а середні темпи його зростання становлять 10-15%. У 2008 році цей ринок сягнув 42 млрд доларів США. За споживанням органічних

Категорії органічної продукції

Таблиця 1

Категорія	Опис	Маркування продукції	Адаптація категорії до сільськогосподарського виробництва
Стовідсотково органічна	Повинна мати 100% сертифікованих інгредієнтів	100% органічний продукт	Вироблена із застосуванням 100% органічних ресурсів, без використання хімічних інгредієнтів під час зберігання
Органічна	Повинна мати більше ніж 95% органічних інгредієнтів. Існують обмеження щодо використання методів виробництва, у яких дозволяється не більш ніж 5% неорганічних речовин	Органічний	Вироблена із застосуванням ресурсів, які мають більше ніж 95% органічних інгредієнтів у своєму складі, без використання хімічних інгредієнтів під час зберігання
Зроблена із органічних інгредієнтів	Повинна мати більше ніж 70% сертифікованих інгредієнтів. (Обмеження – не більше 30% неорганічних речовин)	Розроблений з органічних речовин	Вироблена із застосуванням ресурсів, які мають понад 70% органічних інгредієнтів у своєму складі, без використання хімічних інгредієнтів під час зберігання
Менш ніж на 70% органічна	Може налічувати лише деякий відсоток органічних речовин у складі продукції	Подається список органічних речовин	Застосування технологій вирощування з використанням деяких ресурсів, які мають органічні інгредієнти. Під час зберігання допускається використання хімічних елементів із зазначенням їх на продукті

продуктів харчування на душу населення світовим лідером є Швейцарія, кожен житель якої в середньому витрачає на них 117 доларів США на рік, до неї наближається Данія з сумою в 73 долари. Цей показник в більшості країн ЄС нині становить 30-50 доларів на рік, а в США – 45 доларів, і має тенденцію до швидкого зростання [3].

Коротка характеристика розвитку органічного землеробства у світі (рис. 1, 2).

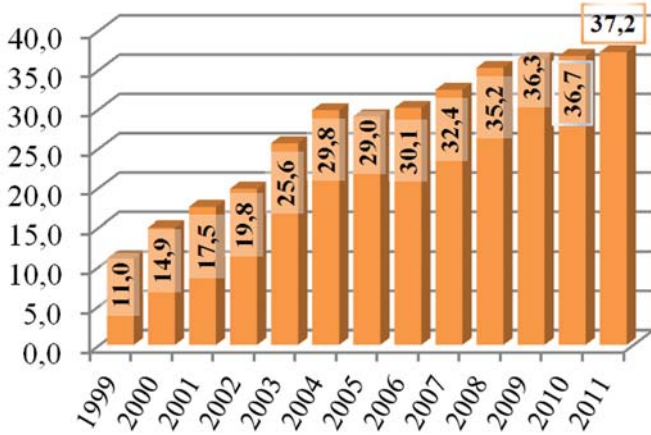

Рис. 1 – Розвиток органічного землеробства у 1999-2011 рр., млн га

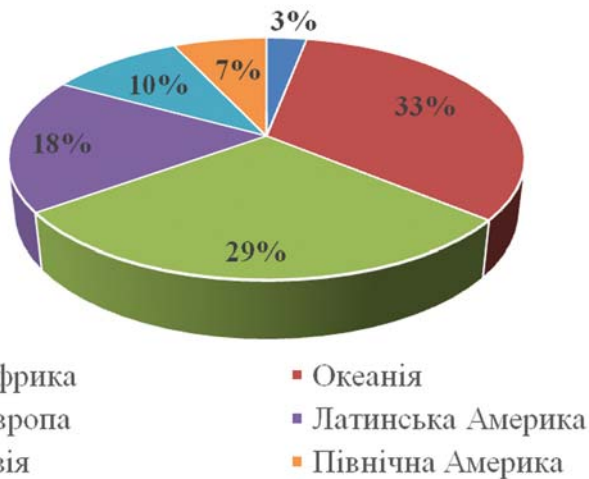

Рис. 2 – Поширення органічно-сільськогосподарської землі по географічних регіонах в 2011 р.

Коротка характеристика органічного землеробства в Європі (рис. 3, 4, 5).

Сьогодні в світі майже сформувалися повноцінні ринки органічної продукції в таких сегментах, як овочі, фрукти, дитяче харчування, сільськогосподарська

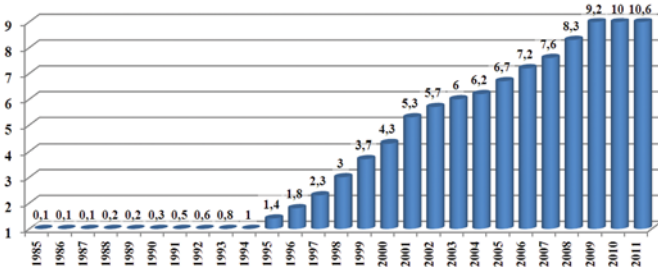

Рис. 3 – Розвиток органічної сільськогосподарської землі в Європі (1985-2011 рр., млн га)

сировина для переробки (передусім зерно) та молочні продукти, а тому темпи зростання в них дещо сповільнилися.

Подальше зростання ринків органічної продукції відкриває можливості для виходу на них нових виробників. Так, ЄС і Швейцарія є імпортерами, в тому числі зі Східної Європи, зерна, насіння олійних культур, овочів і фруктів та яловичини, вирощених за органічною технологією.

Водночас, для забезпечення від нестабільності та експортних ризиків на цих нових ринках дуже важливим є також розвиток внутрішнього ринку органічних продуктів харчування.

Для функціонування світових ринків органічної продукції та розвитку органічного виробництва надзвичайно велику роль відіграє гарантійна система, що включає в себе певні стандарти, а також установи з інспекції та сертифікації. Ця система забезпечує відповідність органічним стандартам усього процесу аграрного виробництва та переробки сільськогосподарської сировини до рівня кінцевої продукції, включно з її упакуванням та маркуванням. Таким чином, сертифікація органічної продукції спрямована на методи й засоби як сільськогосподарського виробництва, так і переробки сировини, виготовлення харчових продуктів та їх доставлення до споживача.

Коротка характеристика органічного землеробства в Україні. Офіційні статистичні огляди IFOAM підтверджують, що якщо в 2002 р. в Україні було зареєстровано 31 господарство, що отримало статус “органічного”, та наприкінці 2011 р. в Україні нараховувалось вже 155 сертифікованих органічних господарств, загальна площа яких склала 270320 га (рис. 6, табл. 2).

Більшість українських органічних господарств розташовані в Одеській, Херсонській, Полтавській, Вінницькій, Закарпатській, Львівській, Тернопільській, Хмельницькій областях. Українські сертифіковані органічні господарства – різного розміру, вони мають, як і в більшості країн Європи, від кількох гектарів до десятків тисяч гектарів ріллі.

Рис. 4 – Десять країн з найвищим відсотком органічної сільськогосподарської землі 2011 р., %

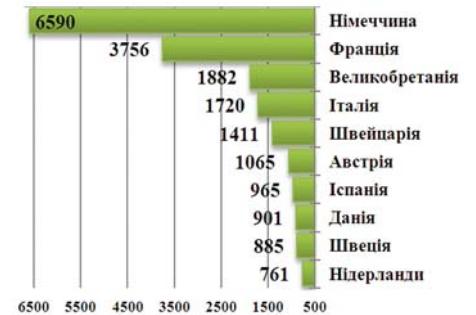

Рис. 5 – Десять країн з найбільшими продажами органічної продукції в 2011 р., млн

Продовження статті в наступному номері